

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ความรู้ความเข้าใจการจัดทำบัญชีครัวเรือน : กรณีศึกษา เกษตรกรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดน่าน ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ได้แก่

1. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ (Knowledge)
2. แนวคิดเกี่ยวกับความเข้าใจ (Comprehension)
3. ทฤษฎีเกี่ยวกับการวัดผลความรู้ความเข้าใจ
4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน
5. แนวคิดเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติของการบันทึกบัญชีครัวเรือน
6. การจดบันทึกสมุดบัญชีครัวเรือนประจำครอบครัว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ (Knowledge)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้นซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้ อาจจะโดยการนึกหรือมาจากการมองเห็น ได้ยิน ได้จำ สะสมไว้เป็นประสบการณ์ เก็บไว้เป็นความจำ โดยที่สามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ตามที่ ต้องการและสามารถวัดความรู้ได้ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ : 2526)

ระดับความรู้แบ่งตามวัตถุประสงค์ของความรู้ ความคิดและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งสามารถแยกออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ (ชวนพิศ วิระวงษ์นุสร, 2547 : ออนไลน์)

1. ระดับที่ระลึกได้ (Recognize) หมายถึง การเรียนรู้ในลักษณะที่จำเรื่องเฉพาะวิธีการปฏิบัติ กระบวนการและแบบแผนต่างๆ ความสำเร็จในระดับนี้ คือ ความสามารถในการนำข้อมูลจากความจำ ออกมาได้

2. ระดับที่รวบรวมสาระสำคัญได้ (Comprehension) หมายถึง บุคคลสามารถทำบางสิ่ง บางอย่างได้มากกว่าการจำเนื้อหาที่ได้รับ สามารถที่จะเขียนข้อความเหล่านั้นได้ด้วยคำของตนเอง หรือ แสดงให้เห็นภาพให้ความหมาย แปลความและเปรียบเทียบความคิดเห็นอื่นๆ รวมทั้งสามารถคาดคะเน ผลที่จะเกิดขึ้นต่อไป

3. ระดับการนำไปใช้ (Application) เป็นระดับที่ผู้เรียนนำเอาข้อเท็จจริง ตลอดจนความคิดที่เป็นนามธรรมปฏิบัติได้จริงอย่างรูปธรรม

4. ระดับการวิเคราะห์ (Analysis) เป็นระดับที่สามารถใช้ความคิดในรูปของการนำความคิดมาแยกส่วนแยกประเภท หรือนำเอาข้อมูลต่างๆมาประกอบกับการปฏิบัติด้วยตนเองนำไปสู่การสร้างสรรค์ซึ่งเป็นสิ่งใหม่จากเดิม

5. ระดับของการประเมินผล (Evaluation) คือ ความสามารถในการใช้ความรู้ เพื่อจัดตั้งเกณฑ์การรวบรวมข้อมูล การวัดข้อมูลตามมาตรฐาน เพื่อให้ข้อตัดสินถึงระดับของประสิทธิผลของกิจกรรมในแต่ละกิจกรรม

ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้นซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้ อาจจะโดยการนึก หรือมาจากการมองเห็น ได้ยิน ได้จำ ความรู้นี้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง วิธีแก้ปัญหา มาตรฐาน เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งความรู้นี้อาจจำแนกออกเป็น 12 ประเภท ดังนี้ (เยาดี วิบูลย์ศรี: 2540)

1. ความรู้เฉพาะเรื่อง (Knowledge of Specifics)
2. ความรู้เกี่ยวกับศัพท์เทคนิคหรือศัพท์เฉพาะ (Knowledge of Terminology)
3. ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงเฉพาะ (Knowledge of Fact)
4. ความรู้เกี่ยวกับแนวทางและวิธีจัดการกับปัญหาเฉพาะ (Knowledge of Way of Dealing with Specifics)
5. ความรู้เกี่ยวกับแบบแผนนิยม (Knowledge of Convention)
6. ความรู้เกี่ยวกับแนวโน้มและการจัดลำดับขั้นตอนตามเหตุและผล (Knowledge of Trends and Sequence)
7. ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกและจัดประเภท (Knowledge of Classification and Categories)
8. ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ (Knowledge of Criteria)
9. ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ (Knowledge of Methodology)
10. ความรู้เกี่ยวกับหลักการทั่วไปและความรู้ที่เป็นนามธรรมในสาขาวิชา (Knowledge of Universals and Abstraction in a Field)
11. ความรู้เกี่ยวกับหลักการและข้อสรุปทั่วไป (Knowledge of Principle and Generations)
12. ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง (Knowledge of Theories and Structures)

เทคนิควิธีและเครื่องมือที่ใช้ประเมินผลความรู้มีหลายชนิด แต่ละชนิดก็เหมาะสมกับการวัดความรู้ตามคุณลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ในที่นี้จะกล่าวถึงเครื่องมือที่นิยมใช้กันมาก คือ แบบสอบถาม ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งเร้าเพื่อนำไปเร้าผู้ถูกสอบ เพื่อให้สามารถสังเกตเห็นหรือสามารถนับจำนวนปริมาณได้และนำไปแทนอันดับหรือคุณลักษณะของบุคคลนั้น รูปแบบของข้อสอบหรือแบบทดสอบมี 3 ลักษณะ ดังนี้ (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ : 2535)

1. ข้อสอบปากเปล่า เป็นการสอบโดยใช้การโต้ตอบทางวาจาหรือคำพูด ระหว่างผู้ทำการสอบกับผู้ถูกทดสอบโดยตรง บางครั้งเรียกว่า “การสัมภาษณ์”

2. ข้อสอบข้อเขียน ซึ่งแบ่งเป็น 2 แบบ คือ

ก. แบบความเรียง เป็นแบบที่ต้องการให้ผู้ตอบอธิบายเรื่องหรือบรรยายเรื่องราว ประพันธ์หรือวิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวเกี่ยวกับความรู้

ข. แบบจำกัดความ เป็นข้อสอบที่ให้ผู้ตอบพิจารณาเปรียบเทียบตัดสินข้อความหรือรายละเอียดต่างๆ มี 4 แบบ คือ แบบถูกผิด แบบเติมคำ แบบจับคู่ และแบบเลือกตอบ

ค. ข้อสอบภาคปฏิบัติ เป็นข้อสอบที่ไม่ต้องการให้ผู้สอบตอบสนองออกมาเป็นคำพูด หรือการเขียนเครื่องหมายใดๆ แต่มุ่งให้แสดงพฤติกรรมด้วยการกระทำจริง มักเป็นข้อสอบในเนื้อหาวิชาที่ต้องการให้ปฏิบัติจริง

แบบทดสอบที่วัดความรู้ นั้น ในการสร้างแบบทดสอบมักจะกำหนดระดับความรู้อิงพฤติกรรมที่ต้องการวัดให้ชัดเจน ซึ่งตามทฤษฎีมีการกำหนดระดับความรู้พฤติกรรมไว้ 5 ระดับ ผู้สร้างจะต้องกำหนดว่าจะวัดให้ครบทุกระดับหรือไม่ และพิจารณาว่าเนื้อหาใดเหมาะสมกับความรู้ในระดับใดด้วย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเข้าใจ (Comprehension)

ได้กล่าวไว้ว่า ความเข้าใจเป็นความสามารถในการแปลความ ตีความ และขยายความจากสื่อในรูปแบบของความหมายต่าง ๆ จากข้อมูล หรือมาจากสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พบเห็น รับรู้ ซึ่งพฤติกรรมด้านความเข้าใจเป็นพฤติกรรมที่สามารถดัดแปลง แก้ไข สิ่งที่ยากมาเป็นสิ่งที่ย่าง ยั้งซับซ้อนให้เป็นสิ่งธรรมดา ดังนั้นความเข้าใจจึงแตกต่างจากความจำ แต่ความเข้าใจต้องมีพื้นฐานจากการเรียนรู้ ความรู้ และความจำก่อนเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น ความเข้าใจสามารถแยกออกเป็น 3 ลักษณะดังนี้ (ชวนพิศ วิระวงษ์นุสร, 2549 : ออนไลน์)

1. การแปลความ (Translation) เป็นความสามารถในการจับใจความให้ถูกต้องกับสิ่งที่สื่อความหมาย เป็นความสามารถในการถ่ายทอดความหมายจากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง หรือจากการสื่อสารรูปแบบหนึ่ง ไปสู่อีกรูปแบบหนึ่ง

2. การตีความ (Interpretation) เป็นความสามารถในการอธิบายหรือแปลความหมายในหลายๆ เรื่องมาเรียงกัน ทำการจัดระเบียบสรุปย่อเป็นเนื้อความใหม่ได้ โดยยึดเนื้อหาข้อความเดิมเป็นหลัก ไม่ต้องอาศัยหลักเกณฑ์อื่นใดมาใช้

3. การขยายความ (Extrapolation) เป็นความสามารถในการขยายเนื้อหาหรือข้อมูลที่รับรู้มาให้มากขึ้น อาจเป็นความสามารถในการทำนาย รวมทั้งคาดคะเนเหตุการณ์ล่วงหน้าได้อย่างดี โดยอาศัยข้อมูลอ้างอิงหรือแนวโน้มที่เกินจากข้อมูล

ความเข้าใจเป็นเรื่องราวที่มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและประสบการณ์หลายๆ ด้านของแต่ละคน ความเข้าใจถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของการอ่าน ถ้าอ่านแล้วไม่เกิดความเข้าใจก็อาจกล่าวได้ว่าการอ่านที่แท้จริงยังไม่เกิดขึ้น ความเข้าใจแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (สมุทร เจริญเชาวนิช: 2530)

1. ความเข้าใจแบบทันที เป็นความเข้าใจที่ต้องอาศัยความรู้ ความหมายของคำศัพท์ต่างๆ ที่ผู้เขียนใช้เป็นส่วนใหญ่ จะต้องเข้าใจความหมายที่สำคัญๆ ของสำนวนและประโยคที่ผู้เขียนใช้

2. ความเข้าใจแบบไตร่ตรอง เป็นความเข้าใจที่ต้องอาศัยความรู้ ทักษะและความสามารถในหลายๆ ด้านเป็นหลัก เพื่อจะนำมาใช้เป็นเครื่องมือทำความเข้าใจได้ถูกต้องตามจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ของผู้เขียนที่ต้องการชี้แจง อธิบาย สั่งสอน ชักจูงหรือให้ความเพลิดเพลิน นอกจากนี้จะต้องสามารถพินิจ พิจารณาไตร่ตรอง หาข้อสรุป ความหมาย ให้เป็นไปตามความนึกคิดที่ผู้เขียนต้องการ ความเข้าใจแบบนี้จะต้องพึงเหตุผล อาศัยการเปรียบเทียบระหว่างประสบการณ์ต่างๆ หรือสิ่งที่เคยพบเห็นมาแล้วในชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ

ความเข้าใจว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญๆ พอสรุปได้ดังนี้ (ประลอง ครุฑน้อย : 2539)

1. สามารถจำเรื่องราวส่วนใหญ่ที่อ่านมาแล้วได้ เมื่อคราวจำเป็นที่ต้องการจะใช้ประโยชน์หรืออ้างอิงก็ทำได้โดยไมยาก

2. สามารถจับใจความสำคัญๆ ได้ สามารถระบุหรือแยกแยะประเด็นหลักออกจากประเด็นย่อยที่ไม่จำเป็นหรือสำคัญเกี่ยวข้องมากนักได้ รวมทั้งสามารถประเมินว่าอะไรบ้างที่ควรสนใจเป็นพิเศษ อะไรบ้างควรตัดทิ้งไป

3. สามารถตีความเกี่ยวกับเรื่องราวหรือข้อคิดเห็นที่ได้อ่านมาแล้ว ว่ามีนัยสำคัญหรือลึกซึ้งมากน้อยแค่ไหน

4. สามารถสรุปความเห็นจากสิ่งที่ได้อ่านมาแล้วได้อย่างถูกต้องมีเหตุผลและน่าเชื่อถือ

5. สามารถใช้วิจารณญาณของตนพิจารณาไตร่ตรองข้อสรุป หรือการอ้างอิงต่างๆ ของผู้เขียนได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบไม่สับสน

6. สามารถถ่ายโอนหรือผสมผสานความรู้ที่ได้จากการอ่านประกอบกับประสบการณ์อื่นๆ ได้อย่างเหมาะสมตามกาลเทศะ

2.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการวัดผลความรู้ความเข้าใจ

เกณฑ์ที่ใช้วัดความรู้ความเข้าใจ มี 4 ประเภท ได้แก่ (ไพศาล หวังพานิช : 2523)

1. ความรู้ในเนื้อเรื่อง เป็นการถามรายละเอียดของเนื้อหา ข้อเท็จจริงต่างๆ ของเรื่อง รวมทั้งหลาย ได้แก่ ศัพท์ นิยาม กฎและความจริง
2. ความรู้ในวิธีการดำเนินการ เป็นการถามวิธีการปฏิบัติต่างๆ แบบแผนประเพณี ขั้นตอนของการปฏิบัติทั้งหลาย เช่น ระเบียบแบบแผน ลำดับขั้นและแนวโน้ม การจัดประเภท เกณฑ์หรือวิธีการต่างๆ
3. ความรู้รวบยอด เป็นการถามความสามารถในการจดจำข้อสรุปหรือหลักการของเรื่อง
4. ความรู้ที่เกิดจากการผสมผสานหลักขณะร่วม เพื่อรวบรวมและย่อลงมาเป็นหลักหรือหัวใจของเนื้อหานั้นๆ เช่น หลักวิชา การขยายหลักวิชา ทฤษฎี และ โครงสร้าง ฯลฯ

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน

การจัดทำบัญชีครัวเรือน เป็นการแสดงหรือบันทึกจำนวนเงินรับ-จ่าย ประจำวันของครัวเรือน โดยแสดงวันเดือนปี รายการรับ-จ่าย และจำนวนเงิน บัญชีครัวเรือนมีทั้งแบบบันทึกอย่างง่ายและแบบบันทึกที่ซับซ้อน การสำรวจข้อมูลครัวเรือนในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่ทางธ.ก.ส.ให้การสนับสนุน โดยขอความร่วมมือจากเกษตรกรที่เป็นลูกค้าของทางธนาคารให้มีบันทึกบัญชีครัวเรือน (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร : 2548)

การจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นหนึ่งในแนวทางแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกร ก่อนอื่นต้องทราบก่อนว่าในครอบครัวมีสมาชิกกี่คน แต่ละคนทำอะไรบ้าง ทั้งครอบครัวมีหนี้สินแค่ไหน มีค่าใช้จ่ายวันหนึ่งเดือนหนึ่งเท่าไร แล้วจะทำอะไรเพิ่มเติมได้บ้างเพื่อให้มีรายได้มากกว่าค่าใช้จ่ายและเพื่อให้ได้ข้อมูลความจริงเหล่านี้จึงขอให้ทุกบ้าน “ทำบัญชี” ของตัวเอง นั่งปรึกษากันในครอบครัวว่า ทุกวันนี้มีรายได้รายจ่ายอะไรบ้างเขียนให้หมด และต้องพยายามลดรายจ่ายหาทางเพิ่มรายได้หาอะไรทำให้ครบทุกคน เพื่อให้รายจ่ายน้อยกว่ารายได้จึงจะพ้นจากความยากจน

เป้าหมายของกลุ่มเกษตรกร ในระยะเริ่มแรกของโครงการธ.ก.ส.จะดำเนินการส่งเสริมให้ครอบครัวเกษตรกรไทยจัดทำบัญชีครัวเรือนจำนวน 900,000 ครัวเรือน โดยดำเนินการผ่านกลุ่มเป้าหมายใน 2 ระดับ ดังนี้

1. ระดับเกษตรกร ธ.ก.ส.จะร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและสถานศึกษาส่งเสริมให้เกษตรกรจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยการแจกสมุดบัญชีครัวเรือนให้เกษตรกรนำไปจดบันทึกรายรับ-รายจ่ายอย่างง่าย ซึ่งกำหนดกลุ่มเป้าหมายในระยะเริ่มแรกจำนวน 900,000 ครัวเรือน ได้แก่

- 1.1 กลุ่มเกษตรกรหรือชุมชนที่ผ่านการฝึกอบรมวิถีชีวิต ตามโครงการพักชำระหนี้และลดภาระหนี้ 5,000 ชุมชน จำนวน 300,000 ครัวเรือน
  - 1.2 กลุ่มเกษตรกรหรือชุมชนที่ผ่านการเรียนรู้แผนแม่บทชุมชน 1,000 ชุมชน จำนวน 100,000 ครัวเรือน
  - 1.3 เกษตรกรตามโครงการแก้ไขปัญหานี้ดินภาคประชาชนของรัฐบาลที่เป็นหนี้นอกระบบ จำนวน 50,000 ครัวเรือน
  - 1.4 เกษตรที่มีปัญหาการชำระหนี้ที่เป็นหนี้ในระบบ จำนวน 50,000 ครัวเรือน
  - 1.5 สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน 50,000 กองทุน จำนวน 400,000 ครัวเรือน
  2. ระดับบุตรหลานเกษตรกร เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนของชาติได้เรียนรู้การจัดการบริหารการเงินของครอบครัว รู้หลักการจัดทำบัญชี ทำให้มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น และเป็น การสร้างกิจกรรมสัมพันธ์ในครอบครัวเกษตรกร โดยช.ก.ส.ส่งเสริมให้บุตรหลานเกษตรกรเป็นผู้จัดทำบัญชี ครัวเรือนให้กับครอบครัวอีก จำนวน 10,000 ครัวเรือน ได้แก่
    - 2.1 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรร่วมมือกับโรงเรียน และองค์กร ท้องถิ่นในพื้นที่ดำเนินงาน ช.ก.ส.สาขาทั่วประเทศรับสมัคร “นักบัญชีครัวเรือนอาสา” เพื่อช่วยผู้ปกครอง ในการบันทึกบัญชีครัวเรือน
    - 2.2 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ สถานศึกษา จัดให้มีการอบรมเพื่อให้มีความรู้ด้านการจัดการบริหารการเงินของครอบครัว พร้อมทั้งเรียนรู้หลักการทางด้าน บัญชีให้กับนักบัญชีครัวเรือนอาสา
    - 2.3 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจัดให้มีโครงการประกวดการจัดทำ บัญชีครัวเรือนของเหล่านักบัญชีครัวเรือนอาสา โดยมอบรางวัลเป็นทุนการศึกษาเพื่อเป็นการขับเคลื่อน โครงการ
- อีกทั้งยังมีการกำหนดหมู่บ้านศึกษาชุมชนต้นแบบบัญชีครัวเรือน โดยได้จัดให้ฝ่ายกิจการสาขา เป็นผู้ดำเนินงานติดตามการจัดทำบัญชีครัวเรือนของกลุ่มหมู่บ้านศึกษา ได้แก่

ผลสข.	ชุมชนต้นแบบบัญชีครัวเรือน	สาขาที่รับผิดชอบ
1.	บ้านศรีลาภรณ์ ม.7 ต.ศรีเตี้ย อ.บ้านโฮ้ง จ.ลำพูน	สาขาบ้านโฮ้ง
	บ้านทุ่งน้อย ม.4 ต.ฝ่ายแก้ว อ.ภูเวียง จ.น่าน	สาขาน่าน
2.	บ้านคูกพัฒนา ม.12 ต.สารจักร อ.ศรีสันตนาถัย จ.สุโขทัย	สาขาศรีสันตนาถัย
	บ้านช้อยสูง ม.1 ต.ช้อยสูง อ.ตรอน จ.อุตรดิตถ์	สาขาตรอน
3.	บ้านโนนคุ่น-โนนนาหว้า ม.5 ต.เขื่อน อ.โกสุมพิสัย จ.มหาสารคาม	สาขาโกสุมพิสัย
	บ้านดอนไผ่ ต.โพหนอง กิ่ง อ.โพธิ์ตาก จ.หนองคาย	สาขาท่าบ่อ
4.	บ้านหนองไหล ม.6 ต.สร้างถ่อน้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ	สาขาหัวตะพาน
	บ้านหนองบัวน้อย ม.9 ต.บ้านบัว อ.เกษตรสมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ	สาขาเกษตรสมบูรณ์
5.	บ้านจิวราย ต.จิวราย อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี	สาขาอินทร์บุรี
	บ้านดอนกระพี ต.เด่นใหญ่ อ.หันคา จ.ชัยนาท	สาขาหันคา
6.	บ้านเกาะกา ม.1 ต.ท่าเรือ อ.ปากพลี จ.นครนายก	สาขาปากพลี
	บ้านอ่าวกรูด ต.ห้วยน้ำขาว อ.เมือง จ.ตราด	สาขาตราด
7.	บ้านนิคมเกษตร ม.11 ต.วังลึก-เขาคิน อ.เค็มบางนางบัว จ.สุพรรณบุรี	สาขาสามชุก
	บ้านหนองเป่าปี ม.3 ต.ศาลาลย์ กิ่ง อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์	สาขาปราณบุรี
8.	บ้านเลม็ด ต.เลม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	สาขาไชยา
	บ้านบางใหญ่ ม.4 ต.บางพระเหนือ อ.ละอุ่น จ.ระนอง	สาขาระนอง
9.	บ้านมาตูปูเต๊ะ ม.4 ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง	สาขากันตัง
	บ้านถ้ำพรรณา ต.ถ้ำพรรณา อ.ถ้ำพรรณา จ.นครศรีธรรมราช	สาขาจันดี

การทำบัญชีครัวเรือนมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อจุดประกายการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการบริหารการเงิน ให้แก่ครอบครัวของเกษตรกร โดยใช้หลักการของการจัดทำบัญชีอย่างง่าย ซึ่งมีการจดบันทึกรายรับ-รายจ่ายเป็นประจำและมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริหารเงินหลังการจัดทำบัญชีครัวเรือน

2. เพื่อส่งเสริมเยาวชนให้มีการเรียนรู้ในด้านการจัดการบริหารการเงินของครอบครัว และเรียนรู้เรื่องหลักการบัญชี เพื่อให้มีนิสัยการใช้จ่ายที่มีประโยชน์และรู้จักการออม

3. เพื่อเชื่อมโยงบัญชีครัวเรือนในระดับปัจเจกชนสู่บัญชีชุมชน ตลอดจนจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินและความยากจน

All rights reserved

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติของการบันทึกบัญชีครัวเรือน

บัญชีครัวเรือนน่าจะเป็นการจัดทำบัญชีแบบที่ง่ายที่สุด ซึ่งคนที่ไม่เคยมีความรู้เรื่อง “การบัญชี” มาก่อนก็สามารถทำได้ หลักการง่ายๆ คือ แยกรายการออกเป็นรายรับและรายจ่ายของครอบครัว ซึ่งรายรับก็ได้แก่ เงินเดือน ค่าจ้าง ผลตอบแทน ที่ได้จากการทำงานให้ เงินที่ได้จากการขายสินค้าหรือทรัพย์สิน เป็นต้น ส่วนรายจ่าย ได้แก่ ค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าสำหรับการอุปโภคบริโภค ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าซ่อมแซม ค่าอุปกรณ์เครื่องใช้ เครื่องไม้เครื่องมือ ค่าเดินทาง ค่าอาหาร ค่าเช่า เป็นต้น เกณฑ์ที่ใช้ในการบันทึกรายการสำหรับการจัดทำบัญชีครัวเรือน คือ เกณฑ์เงินสด โดยจะถือว่ารายได้บัญชีใดก็ได้ก็ต่อเมื่อได้รับเงินสดในงวดบัญชีนั้นแล้ว ดังนั้นตามเกณฑ์นี้จะถือว่ารายได้รับล่วงหน้าเป็นรายได้ในงวดบัญชีนั้น แต่รายได้ค้างรับจะไม่ถือเป็นรายได้ในงวดบัญชีนั้น ในขณะที่ค่าใช้จ่ายจะถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายก็ต่อเมื่อได้จ่ายเป็นเงินสดจริงๆ (วิโรจน์ เฉลิมรัตนา, 2549 : ออนไลน์)

ข้อดีของการบันทึกบัญชีโดยใช้เกณฑ์เงินสดมี ดังนี้ (ขวัญสุรางค์ ขำแจ้ง : 2543)

1. เป็นเกณฑ์ที่ง่าย เกณฑ์เงินสดนั้นยึดหลักว่า จะจดบันทึกรายการต่างๆ เมื่อมีการรับเงินสดจริงหรือจ่ายเงินสดจริง เกณฑ์เงินสดจึงเป็นเกณฑ์ที่เข้าใจง่ายทั้งผู้ทำบัญชีและผู้ใช้ข้อมูลทางการเงิน ผู้ที่ไม่ใช่บันทึกบัญชีหรือไม่ได้รับการอบรมทางด้านบัญชีสามารถใช้เกณฑ์เงินสดมากกว่าเกณฑ์เงินค้างกิจการที่ใช้เกณฑ์เงินสดในการบันทึกบัญชีจะใช้สมุดง่ายๆที่ไม่สลับซับซ้อน และเมื่อต้องการจัดทำงบการเงินก็สามารถสรุปรายการได้จากสมุดดังกล่าว

2. เป็นเกณฑ์ที่ใช้หลักความแน่นอน กิจการที่ใช้เกณฑ์เงินสดบันทึกนั้น กิจการจะบันทึกรายได้ต่อเมื่อได้รับเงินสดจริง เนื่องจากปกติค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่จะจ่ายเป็นเงินสด เมื่อถึงตอนสิ้นงวดบัญชีจะมีค่าใช้จ่ายค้างจ่ายบ้างก็เป็นจำนวนไม่มากนัก หรือจำนวนค่าใช้จ่ายค้างจ่ายในแต่ละงวดบัญชีไม่แตกต่างกันมากนัก ถ้ากิจการบันทึกเกณฑ์เงินสดสม่าเสมอรายการที่ไม่ได้บันทึกในปีก่อนหรือในปีนั้นชดเชยกับรายการที่เกิดขึ้นในปีที่แล้วนำไปบันทึกในปีหน้า

3. ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการบันทึกบัญชี การบันทึกตามเกณฑ์เงินสดก่อให้เกิดต้นทุนน้อยกว่าเกณฑ์คงค้าง และถ้าความแตกต่างระหว่างข้อมูลทางบัญชีตามเกณฑ์เงินสดและเกณฑ์คงค้างไม่ใช่สาระสำคัญ หรือตัวเลขที่แสดงความแตกต่างนั้นไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ก็เท่ากับว่ากิจการที่บันทึกบัญชีโดยใช้เกณฑ์คงค้างต้องสิ้นเปลืองทรัพยากรและแรงงานมากกว่ากิจการที่บันทึกบัญชีโดยใช้เกณฑ์เงินสดโดยไม่จำเป็น

4. เป็นเกณฑ์ที่ตกแต่งข้อมูลได้ยาก การบันทึกบัญชีตามเกณฑ์เงินสดเป็นการบันทึกบัญชีที่ตรงไปตรงมา ไม่มีรายการค้างรับและรายการค้างจ่ายจึงตกแต่งข้อมูลได้ยาก ในขณะที่เกณฑ์คงค้างสามารถตกแต่งข้อมูลที่ทำให้เข้าใจผิดได้ง่าย

2.6 การจดบันทึกสมุดบัญชีครัวเรือนประจำครอบครัว

การจดบันทึกบัญชีครัวเรือน มีการให้คำอธิบายช่องรายการต่างๆ เพื่อใช้ในการจดบันทึกลงในสมุด ดังนี้ (สมุดบัญชีครัวเรือนของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร : 2549)

1. ช่องวัน/เดือน/ปี ใช้บันทึกวันที่ เดือน และปี พ.ศ. ที่มีการรับเงินและรายการจ่ายเงินเกิดขึ้น
2. ช่องรายการ ใช้บันทึกรายละเอียดของรายการรับเงิน เช่น รับเงินค่าขายผลผลิต รับเงินจากค่าจ้าง รับเงินกู้ รับเงินที่ถูกส่งให้ ฯลฯ หรือใช้บันทึกรายละเอียดของรายการจ่ายเงิน เช่น ชำระหนี้เงินกู้ จ่ายเงินค่าซื้อปุ๋ย จ่ายเงินค่าอาหาร จ่ายเงินให้ลูกไปโรงเรียน ฯลฯ
3. ช่องรายรับ ใช้บันทึก “จำนวนเงิน” ที่ได้รับเข้ามาให้ตรงกับรายละเอียดในช่องรายการ
4. ช่องรายจ่าย ใช้บันทึก “จำนวนเงิน” ที่จ่ายออกไปเป็นเงินสดและเงินเชื่อทุกรายการให้ตรงกับรายละเอียดในช่องรายการ
5. การสรุปบัญชีครัวเรือน (รายรับ-รายจ่าย) ใช้บันทึกยอดเงินรวมของจำนวนเงินที่ได้รับและจำนวนเงินที่จ่ายของแต่ละเดือน

การจัดทำบัญชีครัวเรือน มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ (วิโรจน์ เฉลิมรัตนา, 2549 : ออนไลน์)

1. แยกประเภทของรายได้และค่าใช้จ่ายแต่ละประเภทออกมา อาจใช้สมุดบัญชีที่มีขายตามร้านทั่วไป หรือหาสมุดมาตีเส้น แบ่งออกเป็นแถวในแนวตั้งและแนวนอน เพื่อจดรายการ
  2. เริ่มจากยอดเงินสดยกมาหรือเงินทุนตั้งต้น บวกด้วยรายได้ หักด้วยค่าใช้จ่าย และแสดงยอดคงเหลือไว้
  3. นำรายการที่เป็นบัญชีประเภทเดียวกันรวมยอดเข้าด้วยกัน แล้วแยกไปสรุปไว้ต่างหาก โดยสรุปยอดตามแต่ต้องการ เช่น สรุปยอดเป็นรายวัน รายสัปดาห์ รายปักษ์ หรือรายเดือน เป็นต้น
- จากขั้นตอนการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างแสดงวิธีการบันทึกการลงในสมุดบัญชีครัวเรือน

เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2549 นายมาได้รับเงินเนื่องจากลูกสาวส่งเงินมาให้จำนวน 3,000 บาท และในวันเดียวกันนี้ก็ได้อำนาจเงินเพื่อช่วยทำบุญงานขึ้นบ้านใหม่ของเพื่อนบ้านจำนวน 100 บาท วันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2549 นายมาได้นำข้าวเปลือกไปขายจำนวน 400 ถังราคาถังละ 60 บาท ได้รับเงินทั้งสิ้น 24,000 บาท และในวันเดียวกันนี้ก็ได้อำนาจเงินเพื่อชำระหนี้ร.ก.ส.จำนวน 10,000 บาท วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2549 นายมาได้จ่ายชำระค่าซ่อมเครื่องสูบน้ำจำนวน 2,000 บาท วันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2549 นายมาซื้อปุ๋ย 2 กระสอบ ราคากระสอบละ 500 บาท เป็นจำนวนเงินทั้งหมด 1,000 บาท วันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2549 นายมาจ่ายค่ากับข้าวของครอบครัว จำนวน 14 วันหรือ 2 สัปดาห์ เฉลี่ยสัปดาห์ละ 400 บาท เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 800 บาท วันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2549 นายมาจ่ายค่าเบ็ดเตล็ด เช่น ค่าผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน ขนมลูก เป็นต้น เป็นเงินจำนวน 1,500 บาท

การบันทึกรายการลงในสมุดบัญชีครัวเรือนของนายมาสามารถทำได้ ดังนี้

- รายการของวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2549 นายมาได้รับเงินเนื่องจากลูกสาวส่งเงินมาให้จำนวน 3,000 บาท การบันทึกรายการนายมาต้องบันทึกวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2549 ลงในช่องวัน/เดือน/ปี บันทึกรายการรับเงินเนื่องจากลูกส่งเงินมาให้ลงในช่องรายการ ซึ่งเงินจำนวนนี้ถือเป็นรายรับนายมาต้องบันทึกเงินจำนวน 3,000 บาทลงในช่องรายรับ ส่วนรายการจ่ายเงินเพื่อช่วยทำบุญงานขึ้นบ้านใหม่ของเพื่อนบ้านจำนวน 100 บาท นายมาต้องบันทึกวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2549 ลงในช่องวัน/เดือน/ปี บันทึกรายการจ่ายเงินเพื่อช่วยทำบุญงานขึ้นบ้านใหม่ของเพื่อนบ้านลงในช่องรายการ ซึ่งเงินจำนวนนี้ถือเป็นรายจ่ายนายมาต้องบันทึกเงินจำนวน 100 บาทลงในช่องรายจ่าย
- รายการของวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2549 นายมาได้นำข้าวเปลือกไปขายจำนวน 400 ถัง ราคาถังละ 60 บาท ได้รับเงินทั้งสิ้น 24,000 บาท การบันทึกรายการนายมาต้องบันทึกวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2549 ลงในช่องวัน/เดือน/ปี บันทึกรายการรับเงินค่าขายข้าวเปลือกจำนวน 400 ถังลงในช่องรายการ ซึ่งเงินจำนวนนี้ถือเป็นรายรับนายมาต้องบันทึกเงินจำนวนทั้งหมด 24,000 บาทลงในช่องรายรับ และบันทึกรายการราคาขายถังละ 60 บาทลงในช่องหมายเหตุ ส่วนรายการจ่ายเงินเพื่อชำระหนี้.ก.ส.จำนวน 10,000 บาท การบันทึกรายการนายมาต้องบันทึกวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2549 ลงในช่องวัน/เดือน/ปี บันทึกรายการชำระหนี้.ก.ส.ลงในช่องรายการ ซึ่งเงินจำนวนนี้ถือเป็นรายจ่ายนายมาต้องบันทึกเงินจำนวน 10,000 บาทลงในช่องรายจ่าย
- รายการของวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2549 นายมาได้จ่ายชำระค่าซ่อมเครื่องสูบน้ำจำนวน 2,000 บาท การบันทึกรายการนายมาต้องบันทึกวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2549 ลงในช่องวัน/เดือน/ปี บันทึกรายการจ่ายค่าซ่อมเครื่องสูบน้ำลงในช่องรายการ ซึ่งเงินจำนวนนี้ถือเป็นรายจ่ายนายมาต้องบันทึกเงินจำนวน 2,000 บาทลงในช่องรายจ่าย
- รายการของวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2549 นายมาซื้อปุ๋ย 2 กระสอบ ราคากระสอบละ 500 บาท เป็นจำนวนเงินทั้งหมด 1,000 บาท การบันทึกรายการนายมาต้องบันทึกวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2549 ลงในช่องวัน/เดือน/ปี บันทึกรายการจ่ายค่าปุ๋ยจำนวน 2 กระสอบลงในช่องรายการ ซึ่งเงินจำนวนนี้ถือเป็นรายจ่ายนายมาต้องบันทึกเงินจำนวนทั้งหมด 1,000 บาทลงในช่องรายจ่าย และบันทึกรายการราคาปุ๋ยกระสอบละ 500 บาทลงในช่องหมายเหตุ
- รายการของวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2549 นายมาจ่ายค่ากับข้าวของครอบครัวจำนวน 14 วันหรือ 2 สัปดาห์ เฉลี่ยสัปดาห์ละ 400 บาท เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 800 บาท การบันทึกรายการนายมาต้องบันทึกวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2549 ลงในช่องวัน/เดือน/ปี บันทึกรายการจ่ายค่ากับข้าวจำนวน 14 วันหรือ 2 สัปดาห์ลงในช่องรายการ ซึ่งเงินจำนวนนี้ถือเป็นรายจ่ายนายมาต้องบันทึกเงิน

จำนวนทั้งหมด 800 บาทลงในช่องรายจ่าย และบันทึกรายการค่ากับข้าวเฉลี่ยสัปดาห์ละ 400 บาท
ในช่องหมายเหตุ

- รายการของวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2549 นายมาจ่ายค่าเบ็ดเตล็ด เช่น ค่าผงซักฟอก สบู่
ยาสีฟัน ขนมลูก เป็นต้น เป็นเงินจำนวน 1,500 บาท การบันทึกรายการนายมาต้องบันทึกวันที่ 30
มกราคม พ.ศ. 2549 ลงในช่องวัน/เดือน/ปี บันทึกรายการจ่ายค่าเบ็ดเตล็ดลงในช่องรายการ ซึ่งเงิน
จำนวนนี้ถือเป็นรายจ่ายนายมาต้องบันทึกเงินจำนวน 1,500 บาทลงในช่องรายจ่าย และบันทึกรายการ
เบ็ดเตล็ดต่างๆ ได้แก่ ค่าผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน ขนมลูกลงในช่องหมายเหตุ

- การสรุปยอดรวมนายมาต้องรวมรายการในช่องรายรับทั้งหมดเป็นจำนวนเงิน 27,000
บาท และรวมรายการในช่องรายจ่ายทั้งหมดเป็นจำนวนเงิน 15,400 บาท นำรายรับมาหักด้วย
รายจ่าย $27,000 - 15,400 = 11,600$ บาท แสดงว่านายามีรายรับมากกว่ารายจ่ายจำนวน 11,600 บาท
การบันทึกรายการลงในสมุด แสดงดังนี้

วัน/เดือน/ปี	รายการ	รายรับ (บาท)	รายจ่าย (บาท)	หมายเหตุ
1 ม.ค.2549	ลูกส่งเงินมาให้	3,000		
"	ช่วยทำบุญงานขึ้นบ้านใหม่ของเพื่อนบ้าน		100	
3 ม.ค.2549	รับเงินค่าขายข้าวเปลือก จำนวน 400 ถัง	24,000		ราคาขายถังละ 60 บาท
"	ชำระหนี้ ธ.ก.ส.		10,000	
5 ม.ค.2549	จ่ายค่าซ่อมเครื่องสูบน้ำ		2,000	
14 ม.ค.2549	จ่ายค่าปุ๋ย จำนวน 2 กระสอบ		1,000	ราคากระสอบละ 500 บาท
27 ม.ค.2549	จ่ายค่ากับข้าว จำนวน 14 วัน (2 สัปดาห์)		800	เฉลี่ยสัปดาห์ละ 400 บาท
30 ม.ค.2549	จ่ายค่าเบ็ดเตล็ด		1,500	ผงซักฟอก สบู่ ยาสีฟัน ขนมลูก
	รวม	27,000	15,400	
สรุป มีรายรับจำนวน 27,000 บาท				
มีรายจ่ายจำนวน 15,400 บาท				
มีรายรับมากกว่ารายจ่ายจำนวน 11,600 บาท				

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © Chiang Mai University
All rights reserved

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สรุปผลดังต่อไปนี้

อัญญา แก้วเฉย และมาลี คูวารากุล, 2549. (ออนไลน์) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการออมของเกษตรกรระดับฟาร์ม โดยศึกษาถึงลักษณะ ขนาด และส่วนประกอบของการออมของเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่า รายได้สุทธิและการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน เป็นปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดการออมของครัวเรือนทั้งประเทศและทุกกลุ่มครัวเรือน โดยมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก ส่วนขนาดครัวเรือน และการพึ่งพิงของสมาชิกในครัวเรือน เป็นปัจจัยที่กำหนดการออมของครัวเรือนทั้งประเทศและบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งมีความสัมพันธ์ในเชิงลบ โดยขนาดครัวเรือนมีผลต่อครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและภาคใต้ ส่วนการพึ่งพิงมีผลต่อครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลาง สำหรับทรัพย์สินเป็นปัจจัยที่กำหนดการออมของครัวเรือนทั้งประเทศ และทุกกลุ่มแต่มีความสัมพันธ์ในเชิงลบ ซึ่งไม่เป็นไปตามที่คาดหมายไว้ ทั้งนี้เนื่องจากการถือครองทรัพย์สินเปรียบเสมือนการออมของครัวเรือนรูปแบบหนึ่ง จะเห็นว่ารายได้และการศึกษามีความสำคัญสำหรับการออมมากที่สุด ดังนั้นควรมีนโยบายยกระดับรายได้ของเกษตรกร ทั้งรายได้จากภาคเกษตรและรายได้จากนอกภาคเกษตรให้สูงขึ้นและนโยบายด้านการส่งเสริมการศึกษา เนื่องจากหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาสูงขึ้นจะมีความสามารถในการประกอบกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งนอกเหนือจากการเกษตรเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนได้มากขึ้น

วิภาวี ศรีละ (2546) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีธุรกิจชุมชน ภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าธุรกิจชุมชนทั้งหมดได้มีการจัดทำบัญชี มีการบันทึกทั้งระบบมือและระบบคอมพิวเตอร์ โดยมีเอกสารหลักฐานประกอบในการบันทึกบัญชี มีการใช้สมุดบัญชีเพื่อบันทึกบัญชีอย่างง่าย ส่วนใหญ่ผู้ที่มีหน้าที่ในการจัดทำบัญชี คือ เลขานุการ และเหรัญญิก การบันทึกบัญชีผู้จัดทำบัญชีมีการออกใบเสร็จรับเงิน เมื่อมีรายรับทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 48.60 โดยบันทึกบัญชีทุกครั้งที่มีรายการเกิดขึ้น คิดเป็นร้อยละ 57.24 ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการบันทึกบัญชี เนื่องจาก การไม่มีความรู้ทางด้านบัญชีคิดเป็นร้อยละ 62.22 ปัญหาของการไม่ให้ความสำคัญของข้อมูลทางบัญชี จากผู้นำกลุ่มและสมาชิกของกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 26.73 และเรื่องการขอเอกสารหลักฐานในการบันทึกบัญชี คิดเป็นร้อยละ 11.11